

	<p>ԱԳՐՈՂՔԻ ՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱ Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան AGRISCIENCE AND TECHNOLOGY АГРОНАУКА И ТЕХНОЛОГИЯ</p>	<p>Միջազգային գիտական պարբերական</p>	
		ISSN 2579-2822	

Կայքէջ՝ anau.am/scientific-journal

doi:10.52276/25792822-2021.1-93

ՀՏԴ 636.22/28.034(479.25)

ՏԱՎԱՐԻ ՍԻՄԵՆԹԱԼ ՑԵՂԻ ՏԵՂԱԿԱՆ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՎԵՐԻ ԿԱԹՆԱՅԻՆ ՄԹԵՐԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻԸԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ «ԱԳՐՈՂՔԻ ԱՐՄԵՆԻԱ» ՍՊԸ ԵՎ «ՀԻՄՆԱՏԱՎՈՒՇ» ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Լ.Մ. Մինասյան գ.գ.դ., Ա.Խ. Սիմոնյան գ.գ.թ.
Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի ռիսկերի գնահատման և վերլուծության գիտական կենտրոն

Տ.Ժ. Չիթչյան գ.գ.թ., Ժ.Տ. Չիթչյան գ.գ.թ.
Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան
levon.minasyan.1950@mail.ru, armenisim1@gmail.com, tchitchyan@yahoo.com, zh_chitch@yahoo.com

Տ Ե Ղ Ե Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Բանալի բառեր՝
*կով,
 լակտացիա,
 կաթնատվություն,
 կաթի յուղայնություն և
 սպիտակուցայնություն,
 կենդանի զանգված*

Ա Մ Փ Ո Փ Ա Գ Ի Ր

Ըստ ուսումնասիրությունների՝ Սպիտակի «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ և Լուսաձորի «Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսություններում սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության կովերը կաթնատվությամբ, կաթի յուղայնությամբ և կենդանի զանգվածով զգալիորեն գերազանցել, իսկ կաթի սպիտակուցայնությամբ զիջել են ցեղի համար սահմանված ստանդարտները:

Առաջարկում ենք շարունակել սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության կենդանիների հետագա բուծումը Հայաստանում:

Նախաբան

Հայաստանում անասնաբուծության առաջատար ճյուղը տավարաբուծությունն է: Հանրապետությունում արտադրվող կաթի 95 %-ից և մսի 60 %-ից ավելին ստացվում է տավարաբուծությունից:

Հարկ է նշել, որ տավարաբուծության հետագա զարգացման և կաթի ու մսի արտադրության ծավալների ավելացման նպատակով վերջին տարիներին մի շարք ծրագրերի շրջանակներում տարբեր եվրոպական երկրներից հանրապետություն են ներկրվել տավարի հոլշտին, շվից, սիմենթալ և ջերսեյ ցեղերի երինջներ ու հատկացվել շահագրգիռ տնտեսավարող սուբյեկտներին: Ուստի ներկայումս անհրաժեշտ է ուսումնասիրել ոչ միայն ներկրված երինջների, այլև դրանցից տեղում

ստացված ու աճեցված, այսինքն՝ տեղական վերարտադրության կենդանիների կենսաբանատնտեսական հատկանիշները և ստացված արդյունքների հիման վրա կատարել համապատասխան եզրակացություններ:

Նյութը և մեթոդները

Ուսումնասիրվել են Լոռու մարզի «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ տնտեսությունում Ավստրիայից և Տավուշի մարզի «Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսությունում Գերմանիայից ներկրված սիմենթալ ցեղի կենդանիներից ստացված տեղական վերարտադրության կովերի կաթնային մթերատվության ցուցանիշների տարիքային փոփոխությունները:

Տավարի սիմենթալ ցեղն աշխարհում ամենատարածված և բարձրմթերատու ցեղերից է: Այն ստեղծվել է Շվեյցարիայի արևմտյան մասում, հիմնականում ունի կաթնամսային ուղղվածություն:

Կլիմայավարժման լավ հատկանիշների և բարձր վերարտադրողականության շնորհիվ սիմենթալ ցեղը բուծվում է Եվրոպայում, Ամերիկայում, Աֆրիկայում: Եվրոպական երկրներում այն հիմնականում օգտագործվում է տեղական տավարի բարելավման և նոր ցեղերի ստեղծման համար:

Վերոնշյալ երկու տնտեսություններում էլ կովերը տիպային ժամանակակից կովանոցներում պահվում են շուրջտարյա մուրային համակարգով և անկապ բոցսային պահվածքի եղանակով: Կովերին կերակրում և կթում են օրական երկու անգամ: Առանձնացված սրահներում մեքենայացված կիթն իրականացվում է կթի ագրեգատով:

Չարկ է նշել, որ «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ տնտեսությունում կովերի կերակրման մակարդակն ավելի բարձր է, քան «Յիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսությունում:

Չետագոտությունների համար երկու տնտեսություններում ընտրել ենք 10-ական գլուխ սիմենթալ ցեղի առաջնածին կովեր և 2016-2020 թթ. ընթացքում ուսումնասիրել դրանց 1-ին և 3-րդ լակտացիաների կաթնային մթերատվության ցուցանիշները: Կովերի ընտրությունը կատարվել է ըստ տոհմային քարտերի: Միաժամանակ հաշվի է առնվել, որ կենդանիները լինեն առողջ, նորմալ զարգացած, ունենան սիմենթալ ցեղին բնորոշ արտակազմվածք, սահմանված ստանդարտից ոչ ցածր կենդանի զանգված և առանց արատների զարգացած կուրծ (Инструкция по бонитировке крупного рогатого скота молочных и молочно-мясных пород, 1990):

Տնտեսություններում առկա անասնաբուժական հաշվառման տվյալների համաձայն՝ ընտրված կովերն առաջին անգամ ծնել են 2016 թ. հունվար-ապրիլ ամիսներին, այնուհետև (ներառյալ 2020 թ.) ունեցել երեք լակտացիա:

Լակտացիայի 305 օրում կովերի կաթնատվությունը որոշվել է ստուգիչ կիթերի, կենդանի զանգվածը՝ կշռումների, կաթի մեջ յուղի և սպիտակուցի պարունակությունը՝ կաթի անալիզարարի միջոցով: Չաշվարկվել է նաև կովերի կաթնատվության գործակիցը (կաթնատվության և կենդանի զանգվածի հարաբերակցությունը):

Միաժամանակ երկու տնտեսություններում բուծվող սիմենթալ ցեղի կովերի կաթնային մթերատվության ցուցանիշները համեմատվել են սահմանված ստանդարտների հետ (Инструкция по бонитировке крупного рогатого скота молочных и молочно-мясных пород, 1990):

Արդյունքները և վերլուծությունը

«Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ և «Յիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսություններում բուծվող սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության միևնույն կովերի 1-ին և 3-րդ լակտացիաների կաթնային մթերատվության ցուցանիշների ու կենդանի զանգվածի ուսումնասիրության արդյունքներն ամփոփված են ներկայացված աղյուսակում:

Ըստ աղյուսակի տվյալների՝ երկու տնտեսություններում էլ սիմենթալ ցեղի կովերն ունեցել են բավական բարձր կենդանի զանգված և կաթնատվություն: Ընդ որում՝ նշված ցուցանիշները կենդանիների տարիքին զուգընթաց օրինաչափորեն բարձրացել են: Այսպես՝ «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ տնտեսությունում միևնույն կովերի 1-ին և 3-րդ լակտացիաների միջին կաթնատվությունը կազմել է 8613 կգ, իսկ 3-րդ լակտացիայում՝ 9313 կգ, որը 1-ին լակտացիայի կաթնատվությունից բարձր է 1400 կգ-ով կամ 17,7 %-ով:

Կաթում յուղի և սպիտակուցի պարունակությունը 1-ին լակտացիայում կազմել է համապատասխանաբար 4,07 և 3,14 %, որը 0,05 և 0,02 %-ով գերազանցում է 3-րդ լակտացիայի նույն ցուցանիշները:

Գրանցվել է նաև ցեղին բնորոշ բավական բարձր կենդանի զանգված: 3-րդ լակտացիայում այն կազմել է 650 կգ, որը 1-ին լակտացիայից բարձր է 74 կգ-ով կամ 12,8 %-ով: Ըստ լակտացիաների՝ կաթնատվության գործակիցը կազմել է 13,7 և 14,3, ինչը բարձր ցուցանիշ է և բնորոշ է կովերի կաթնատու տիպին:

Ընտրված կովերը 1-ին և 3-րդ լակտացիաներում կաթնատվությամբ ցեղի ստանդարտը գերազանցել են համապատասխանաբար 5213 և 5813 կգ-ով կամ 193 և 166 %-ով, կաթի յուղայնությամբ՝ 0,37 և 0,32 %-ով (ցեղի ստանդարտը՝ 3,7 %), կենդանի զանգվածով՝ 76 և 50 կգ-ով կամ 15,2 և 8,3 %-ով: Սակայն կաթի մեջ սպիտակուցի պարունակությամբ ցեղի ստանդարտին (3,3 %) զիջել են համապատասխանաբար 0,16 և 0,18 %-ով:

Այսպիսով՝ «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ տնտեսությունում սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության միևնույն կովերը 1-ին և 3-րդ լակտացիաներում ցուցաբերել են բավական բարձր և ցեղի ստանդարտը զգալիորեն գերազանցող կաթնատվություն:

Ըստ աղյուսակում ներկայացված տվյալների՝ «Յիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսությունում սիմենթալ ցեղի կովերի կաթնատվությունն այնքան էլ բարձր չէ: Այսպես՝ 3-րդ լակտացիայում այն կազմել է ընդամենը 4450 կգ, որը 1-ին լակտացիայում գրանցված նույն ցուցանիշից բարձր է 780 կգ-ով կամ 21,3 %-ով:

Կաթում յուղի և սպիտակուցի պարունակությունը 1-ին լակտացիայում համապատասխանաբար կազմել է 4,0 և

3,18 %, որը 3-րդ լակտացիայի նույն ցուցանիշները գերազանցում է ընդամենը 0,03 և 0,04 %-ով:

Կենդանի զանգվածը 3-րդ լակտացիայում կազմել է 630 կգ, որը 1-ին լակտացիայի համեմատությամբ բարձր է 70 կգ-ով կամ 12,5 %-ով: Ըստ լակտացիաների՝ կաթնատվության գործակիցը համապատասխանաբար կազմել է 6,6 և 7,1, ինչը փաստում է, որ կովերը կաթնամատու տիպի են:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ ընտրված կովերը 1-ին

և 3-րդ լակտացիաներում կաթնատվությամբ ցեղի ստանդարտը գերազանցել են համապատասխանաբար 970 և 950 կգ-ով կամ 36 և 27 %-ով, կաթի յուղայնությամբ՝ 0,3 և 0,28 %-ով, կենդանի զանգվածով՝ 60 և 30 կգ-ով կամ 12 և 5 %-ով: Սակայն կաթի մեջ սպիտակուցի պարունակությամբ ցեղի ստանդարտին զիջել են 0,12 և 0,16 %-ով:

Այսպիսով՝ «Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսությունում սիմենթալ ցեղի միևնույն կովերը 1-ին և

Աղյուսակ. «Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ և «Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսություններում սիմենթալ ցեղի կովերի կաթնային մթերատվության ցուցանիշները*

n=10

Լակտացիաներ	Կենսաչափական ցուցանիշներ	Կիթոն 305 օրում, կգ	Կաթի յուղայնությունը, %	Կաթի սպիտակուցայնությունը, %	Կաթնայուղ, կգ	Կաթնասպիտակուց, կգ	Կենդանի զանգվածը, կգ	Կաթնատվության գործակիցը
«Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ								
1-ին	Lim	6080 - 10200	3,80 - 4,57	2,92 - 3,25	256 - 418	178 - 326	530 - 650	10,1 - 17,6
	M±m	7913 ± 419	4,07 ± 0,09	3,14 ± 0,03	322 ± 16,2	248 ± 14,2	576 ± 16,5	13,7 ± 0,9
	Cv	16,7	6,8	3,0	15,9	18,0	9,1	21,6
3-րդ	Lim	7185 - 11500	3,76 - 4,48	3,0 - 3,25	304 - 464	216 - 362	600 - 710	10,3 - 18,2
	M±m	9313 ± 385	4,02 ± 0,06	3,12 ± 0,02	374 ± 18,0	291 ± 15,7	650 ± 14,2	14,3 ± 0,8
	Cv	19,4	5,5	3,3	17,8	21,7	7,0	18,0
Միջինը	Lim	6080 - 11500	3,76 - 4,57	2,92 - 3,25	256 - 464	178 - 362	530 - 710	10,1 - 18,2
	M±m	8613 - 373	4,05 ± 0,08	3,13 ± 0,03	348 ± 16,8	270 ± 15,0	613 ± 16,8	14,0 ± 0,9
	Cv	17,5	6,2	3,5	17,3	19,6	8,8	20,0
«Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամ								
1-ին	Lim	2485 - 4480	3,75 - 4,32	3,0 - 3,28	107 - 177	80 - 138	516 - 616	4,7 - 7,7
	M±m	3670 ± 205	4,0 ± 0,06	3,18 ± 0,02	147 ± 7,2	117 ± 5,9	560 ± 10,5	6,6 ± 0,3
	Cv	17,7	4,9	2,5	15,7	16,1	5,9	14,8
3-րդ	Lim	3300 - 5560	3,75 - 4,25	3,0 - 3,25	140 - 218	109 - 171	570 - 700	5,8 - 8,3
	M±m	4450 ± 267	3,97 ± 0,05	3,14 ± 0,03	177 ± 8,8	140 ± 7,2	630 ± 13,0	7,1 ± 0,6
	Cv	18,3	5,2	3,0	16,6	15,2	7,0	15,5
Միջինը	Lim	2485 - 5560	3,75 - 4,32	3,0 - 3,28	107 - 218	80 - 171	516 - 700	4,7 - 8,3
	M±m	4060 ± 250	3,98 ± 0,05	3,16 ± 0,03	162 ± 9,6	129 ± 7,0	595 ± 12,5	6,9 ± 0,5
	Cv	18,7	5,4	2,7	17,0	14,4	7,2	14,7

*Կազմվել է հեղինակների կողմից:

3-րդ լակտացիաներում ցուցաբերել են ոչ այնքան բարձր կաթնատվություն (միջին կաթնատվությունը կազմել է ընդամենը 4060 կգ), ինչը ներկայումս եվրոպական ծագման սիմենթալ ցեղի համար ցածր ցուցանիշ է:

Հայաստանում և Ռուսաստանում սիմենթալ ցեղի ներկրված կենդանիների բուծման դրական արդյունքներ ստացվել են մի շարք հետազոտողների կողմից (Դ.Ս. Նավասարդյան, 2014, Л.М. Минасян и др., 2016, В.А. Иванов, К.П. Таджикив, 2014, В.В. Борисова, 2014):

Եզրակացություն

«Ագրոհոլդինգ Արմենիա» ՍՊԸ և «Հիմնատավուշ» զարգացման հիմնադրամի տնտեսություններում բուծվող սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության միևնույն կովերը 1-ին և 3-րդ լակտացիաներում ցուցաբերել են բավական բարձր և ցեղի ստանդարտները զգալիորեն գերազանցող կաթնատվություն ու կենդանի զանգված:

Առաջարկում ենք Հայաստանում կերակրման և պահվածքի բավարար պայմաններ ունեցող տնտեսություններում շարունակել սիմենթալ ցեղի տեղական վերարտադրության կենդանիների հետազոտությունը:

Գրականություն

1. Նավասարդյան Դ.Ս. Հանրապետություն ներկրված շվից, հոլշտին և սիմենթալ ցեղերի կովերի կաթնային մթերատվության համեմատական ուսումնասիրությունը Լոռու մարզում // Ագրոգիտություն. - Եր., 2014. - N 11-12. - Էջ 598-601:
2. Борисова В.В. Хозяйственно-биологические особенности симментальского скота разных генотипов // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. - 2014. - N 5(49). - С. 135-137.
3. Иванов В.А., Таджикив К.П. Качество молока симментальских и симментал-голштинских помесных коров // Вестник Алтайского государственного аграрного университета. - 2014. - N 7(117). - С. 154-159.
4. Инструкция по бонитировке крупного рогатого скота молочных и молочно-мясных пород. - М.: Колос, 1990. - 21 с.
5. Минасян Л.М., Симонян А.Х., Читчян Ж.Т., Хечоян А.Р. Возрастные изменения молочной продуктивности завезенных из Австрии коров симментальской породы в условиях хозяйства ООО "Агрохолдинг Армения" // Известия НАУА. - 2016. - N 3. - С. 22-25.

Возрастные изменения молочной продуктивности коров симментальской породы местной репродукции в условиях хозяйств ООО "Агрохолдинг Армения" и фонда развития "Гимнатавуш"

Л.М. Минасян, А.Х. Симонян

Научный центр оценки и анализа рисков в области безопасности пищевой продукции

Т.Ж. Читчян, Ж.Т. Читчян

Национальный аграрный университет Армении

Ключевые слова: *корова, лактация, удои, жирность и белковость молока, живая масса*

Аннотация. Результаты проведенных нами исследований показали, что в хозяйстве ООО "Агрохолдинг Армения" в Спитаке и в хозяйстве фонда развития "Гимнатавуш" в Лусадзоре местные коровы симментальской породы по удою, жирности молока и живой массе значительно превзошли установленные для симментальской породы стандарты, а по белковости молока уступили стандарту породы.

Предлагаем продолжать дальнейшее разведение животных симментальской породы местной репродукции в Армении.

Milk Productivity of Simmental Cattle Breed Raised from the Cows of Local Reproduction Depending on Age-Related Changes in Conditions of "Agroholding Armenia" LLC and "Himnatavush" Development Fund

L.M. Minasyan, A.Kh. Simonyan

Food Safety Risk Analyses and Assessment Research Center

T.Zh. Chitchyan, Zh.T. Chitchyan

Armenian National Agrarian University

Keywords: *cow, lactation, milk productivity, milk fat and protein content, live weight*

Abstract. The studies have shown that the Simmental cattle breed, raised from the cows of local reproduction on the farms of “Agroholding Armenia” LLC in Spitak city and “Himnatavush” development fund in Lusadzor village, has exceeded the stated breed standards in milk productivity, milk fat and live weight, while the index of protein content has fallen down the mentioned standards.

Thus, the further breeding of the Simmental cattle breed from the cows of local reproduction is highly recommended in Armenia.

*Ընդունվել է՝ 07.08.2020 թ.
Գրախոսվել է՝ 23.12.2020 թ.*